

УВОД

Храненето е жизненоважно. Следователно изборът на здравословна и питателна храна е част от нашето ежедневие. Решенията, свързани с храните, са важни, тъй като се очаква, че тяхното въздействие в световен мащаб е най-решаващия фактор за изменението на климата, по отношение на водата, потреблението на енергия и използването на земята. Това поставя въпроса за определящите детерминанти за тези решения и дали те са инстинктивни или рационални¹. Изследванията показват, че вземането на решения, свързани с храните е сложен процес и той повлиява на много други. Сред детерминанти има икономически (разходи, доходи и наличност), физически (достъпност, образование и умения), социални (модел на култура, семейство и хранене), психологически (настроение, стрес и вина) и лични (нагласи, вярвания и познания за храната).

Сегментът на пазара на биологични храни се разраства бързо от години. Очаква се двойният ръст да продължи, като някои оценки сочат, че секторът трябва да нарасне с 14% между 2013 г. и 2018 г. Биологичното движение трябва да продължи да нараства, тъй като потребителите все повече осъзнават негативните последици от пестицидите и генетично модифицираните храни. Според "Food Navigator" 81% от американските семейства закупуват биологични храни поне за известно време². Най-голямата пречка за по-нататъшен растеж са разходите за производство, доставка и закупуване на биологични продукти.

През последните години, въпреки икономическата криза и факта, че биологичната храна е по-скъпа, все повече и повече потребители избират биологичната храна. Европейският пазар на биологични продукти е нараснал с около 6% през 2015 г., като разходите на купувачите са се увеличили над 22 милиарда евро. Експертите предполагат, че потребителите се притесняват за качеството на храните, техниките на производство и техния произход.

Така, че характеристиките на селското стопанство и неговото развитие зависят от много участници. Създателите на политики, потребителското търсене и големите корпорации са всички агенти, които имат възможност да променят общите условия, в които се осъществява селското стопанство. Много от проучванията на селскостопанските промени са фокусирани върху тези влияния, при които подходът "отгоре надолу", фокусиран върху политиката, върху големите участници, се използва за

¹ <http://www.lmaleidykla.lt/publ/1392-0200/2007/Priedas/ZemPriedas168-173.pdf>

² <https://www.handshake.com/blog/food-industry-trends/>

разбиране на ситуацията и на промените, които се осъществяват³. Също толкова важно е да се разберат перспективите на самите практикуващи земеделци и да се придобие представа за перспективата на селскостопанските промени⁴. Според Sutherland (2013) идентифицирането на земеделски норми е важно за разбирането на селскостопанските промени⁵. По същия начин, отношението, идентичността и управлението на земята са важни компоненти за разбирането на промените в селското стопанство⁶. Следователно е необходимо да се разберат нормите и нагласите, които преобладават в биологичната фермерска общност, за да се разберат нейните влияния върху селскостопанските промени.

Причините, които водят до това някои земеделски производители да избират биологично земеделие не са широко изследвани⁷. Въпреки това, липсват научни изследвания за това как в България се формират нагласите на земеделските производители като цяло и по-специално при биологичните земеделци. Биологичните земеделски производители обикновено се разглеждат като хомогенна група, имайки предвид селскостопанските промени и екологичния прогрес в селското стопанство.

Предмет на настоящата дипломна работа е процеса на преминаване към биологично земеделие.

Цел е да се предложат възможно стратегии за трансформация на земеделието.

За постигане на поставената цел трябва да се изпълнят следните **задачи** в дипломната работа:

- 1) да се анализира ретроспективно развитието на биологичното движение в производството на хранителни продукти в света включително България.
- 2) Да се разгледат селскостопанските измерения на биологичното земеделие и причините и мотивацията за и ефектите от преминаване към биологично земеделие

³ Wilson, Geoff A., 2009, The spatiality of multifunctional agriculture: A human geography perspective, *Geoforum*, 40 (2): 269-280

⁴ Пак там

⁵ Sutherland, Lee-Ann, 2013, Can organic farmers be 'good farmers'? Adding the 'taste of necessity' to the conventionalization debate, *Agriculture and Human Values*, 30 (3): 429-441

⁶ Wilson, Geoff A., Burton, Rob J.F., 2015, 'Neo-productivist' agriculture: Spatio-temporal versus structuralist perspectives, *Journal of Rural Studies*, 38: 52-64

⁷ Lamine, Claire and Bellon, Stéphane, 2009, Conversion to organic farming: a multidimensional research object at the crossroads of agricultural and social sciences. A review, *Agronomy for Sustainable Development*, 29 (1): 97-112

- 3) Да се разгледат контекстуалните условия, механизми и форми за ефективно изпълнение на практиките на биологично земеделие в страната.

ГЛАВА 1 ОСОБЕНОСТИ НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ

1.1. Историческо развитие на биологичното земеделие

За да се разбере все по-голямото значение на производството на биологични храни е необходимо, първо, да се разгледа историята на развитие.

Още от своето начало земеделските производители търсят най-ефективните начини да генерират възможно най-голям добив от култури. През по-голямата част от историята вредни химикали не са се използвали за подобряване на растителната продукция, а културите се отглеждат успешно, следвайки същите методи, основани на природни дадености, опит и естествени методи на предците. С други думи, цялата концепция за биологично земеделие или отглеждането на култури без използване на химикали не е нищо ново. Вместо това тя представлява завръщане към простото управление на културите без потенциалните опасности, свързани с употребата на химикали.

Едва след Индустриалната революция през осемнадесети и деветнадесети век научните открития са започнали да реструктурират селскостопанските практики и да позволят техните добиви да се размножават значително. Въвеждането на бензинови двигатели е дало възможност на земеделските стопани да въведат нови методи, чрез които да се натрупва почвата да се разпространят семена и да се прибира реколтата. Тракторите могат да направят това, което говедата и конете са правили, но за по-кратко време и много по-малко човешки труд. В същото време учените са започнали да разработват първите азотни торове, които са намалили щетите от насекоми и са увеличавали обема на културите. Тракторите и химическите торове променят целия пейзаж на растителната продукция. Когато земеделските стопани са използвали своите трактори и друго механизирано оборудване за химически торове, те биха могли значително да увеличат производствените си нива.

През XX век се наблюдава увеличаващо се използване на химикали. Напредъкът в механизацията, както и развитието на торовете и пестицидите, са повлияли на земеделието в световен мащаб. Системите за напояване и управлението на водите, съчетани с по-модерни земеделски машини и по-нови употреби на химикали, са подобрили ефективността на работа и са увеличили производствения капацитет.

Въпреки това, през това време са проведени изследвания от някои природозащитници, които са дали основание на мнозина да започнат да поставят под въпрос посоката, в която се е била ориентирала селскостопанската индустрия.

Един от най-ранните от пионери е бил лорд Нортбърн от Кент, Англия. Земеделец, педагог и визионер, той е бил обучен в Оксфорд, колежа по селско стопанство. През 1940 г., той е написал своята значима книга "Look to the Land", в която той формулира термина "биологично земеделие". Книгата му описва личната му и духовна философия относно съществената връзка между тях природа, земя, човек и Бог, както и идеята за управление на ферма като едно органично цяло⁸.

Друг британски аристократ, сър Алберт Хауърд, е разглеждан от много като основател или баща на органичното движение. Той е английски ботаник и син на земеделски производител. Сър Хауърд е бил изпратен в Индия от 1905 до 1924, за да бъде земеделски съветник и да преподава методите на западното земеделие на индийските производители на храни. Той е открил, че това са методите, които той иска да изучава. Той е изразил предпочитание спрямо традиционните индийски земеделски методи над традиционните селскостопански, когато той е забелязал връзките между здравата, компостна-изменена почва и здравите култури, добитък и хора. След допълнително подобряване на традиционните индийски техники за компостиране - това, което днес е известно като Индоре метод - сър Хауърд е добил популярност като баща на модерното компостиране. Днес той е известен с цитата си:

"Здравето на почвата, растенията, животните и човека е едно неделимо цяло"⁹.

Друг ранен пионер в биологичното земеделие, вдъхновен от работата на сър Хауърд в Индия, е била лейди Еве Балфур, британски ученик по земеделски методи, която е провела значителни изследвания в областта на компостното земеделие и други органични селскостопански концепции. На международна конференция на биологичните производители в Швейцария през 1977 г. лейди Балфур описва първоначалния си интерес и ангажираност:

„Въпреки че започнах да практикувам земеделие в Суфолк през 1919 г., собственият ми интерес към екологичния подход започна едва в началото на 30-те години на миналия век. По това време местните общества бяха създадени в повече от една страна, за да се популяризират биологичното животновъдство и цялостното хранене, макар да не съм била запозната с тях до 1945 г., когато започнаха плановете за

⁸ www.sophiaperennis.com

⁹ www.ifoam.org/growing_organic/definitions/pioneers/sir_albert_howard.php